SYSTEMY EDUKACJI W EUROPIE – STAN OBECNY I PLANOWANE REFORMY

BELGIA – WSPÓLNOTA FRANCUSKA

1. Populacja uczących się i język nauczania

1 stycznia 2003 r. populacja w grupie wiekowej 2-29 lat stanowiła 34,91% ogółu ludności. W roku 2003/04 kształceniem obowiązkowym w pełnym wymiarze było objętych 996 179 uczniów. Językiem nauczania jest język francuski.

2. Administracja i finansowanie edukacji

W roku 2002/03 48,8% ogółu uczniów w szkolnictwie podstawowym i średnim uczęszczało do szkół państwowych (którymi zarządza sama Wspólnota Francuska lub jedna z jej prowincji bądź gmin), a 51,2% uczęszczało do dotowanych szkół prywatnych, które otrzymywały znaczną część środków finansowych od Wspólnoty.

Fundusze przyznawane przez Wspólnotę pochodzą głównie z wpływów z tytułu podatku od osób fizycznych i podatku od towarów i usług (VAT) oraz opłat za abonament radiowo-telewizyjny (które zostały ostatnio zastąpione dotacją w tej samej wysokości od władz federacyjnych). Wspólnoty mogą także zaciągać pożyczki do określonej wysokości.

Najwyższym szczeblem władz w dziedzinie edukacji we Wspólnocie jest rząd Wspólnoty Francuskiej, który w ramach swych uprawnień określa strukturę systemu edukacji, programy i metody nauczania oraz zarządza szkołami. Ponadto rząd Wspólnoty ustanawia przepisy dla szkół, które dotuje, zgodnie z zapisami Konstytucji i innych aktów prawnych. Wspólnota dotuje również szkoły prowadzone przez inne organy władz publicznych (prowincje i gminy) oraz osoby prywatne (szkoły prowadzone przez osoby prywatne stanowią tzw. „niezależny system edukacji"). Prawo do otrzymywania dotacji mają szkoły, które przestrzegają przepisów dotyczących organizacji programów nauczania, struktury, standardów kompetencji[1], standardów bezpieczeństwa, standardów zdrowotnych itp.

Sektor prywatny w najściślejszym znaczeniu tego terminu, tj. obejmujący szkoły, które nie otrzymują dotacji od Wspólnoty Francuskiej, ale mogą być uznawane przez jej władze, jest bardzo mały.

Inspektorat szkolny Wspólnoty ma za zadanie dopilnować, by władze administracyjne odpowiedzialne za szkoły wykonywały prawidłowo swe obowiązki, a w szczególności właściwie wykorzystywały środki publiczne, jakie otrzymują. Inspektorat nadzoruje cały system. Ponadto istnieje jednostka kontrolna, która sprawdza, czy szkoły podstawowe i średnie wykorzystują przekazywane im przez Wspólnotę fundusze i prowadzą dokumentację księgową w sposób prawidłowy. Jeśli chodzi o uniwersytety i *Hautes Ecoles* (szkoły wyższe typu „nie-akademickiego"), ogólny nadzór nad tymi uczelniami sprawują komisarze rządu Wspólnoty Francuskiej oraz inspektor finansowy, który dba o przestrzeganie przepisów finansowych.

[1] Termin ***Socles de compétence*** (umiejętności podstawowe) oznacza system odniesienia przedstawiający w sposób usystematyzowany te kluczowe umiejętności, które uczniowie powinni zdobyć po pierwszych ośmiu latach kształcenia obowiązkowego (na zakończenie II klasy szkoły średniej) oraz te, które powinni opanować na zakończenie każdego etapu w tym okresie. Opanowanie tych umiejętności uznaje się za niezbędny warunek integracji społecznej i dalszego kształcenia. Termin ***compétences terminales*** (umiejętności końcowe) odnosi się do systemu odniesienia przedstawiającego w sposób usystematyzowany te kluczowe umiejętności, które powinno się opanować do czasu ukończenia szkoły średniej.

3. Edukacja przedszkolna

Kształcenie na tym poziomie jest bezpłatne i nieobowiązkowe. Stanowi część ścieżki kształcenia ustawicznego, podczas którego uczniowie zdobywają podstawowe umiejętności niezbędne do tego, by stać się pełnoprawnymi członkami społeczeństwa i kontynuować naukę (ścieżka kształcenia ustawicznego rozpoczyna się zatem od przedszkola, obejmując następnie 8 lat kształcenia obowiązkowego).

Dzieci rozpoczynają naukę na tym poziomie najwcześniej w wieku 2,5 lat, a kończą w czerwcu tego roku, w którym przypadają ich szóste urodziny. Od rodziców wymaga się w niektórych wypadkach częściowego pokrywania opłat za wstęp na imprezy kulturalne i sportowe, które są przewidziane w programie edukacyjnym odpowiedzialnego za daną placówkę organu władz lub samej placówki edukacyjnej, oraz wszelkich związanych z udziałem w takich zajęciach kosztów przejazdów.

4. Kształcenie obowiązkowe

a) Etapy

Szkolnictwo podstawowe	Wiek: 6-12 lat
Szkolnictwo średnie	Wiek: 12-15/16 lub 18 lat

Nauka jest obowiązkowa w wieku od 6 do 18 lat. Każda osoba niepełnoletnia kształci się obowiązkowo przez dwanaście lat. W związku z tym, aby zachować zgodność z kalendarzem roku szkolnego (trwającym od początku września do końca czerwca następnego roku), obowiązek nauki rozpoczyna się w roku, w którym osiąga się wiek 6 lat, a kończy w roku, w którym osiąga się wiek 18 lat.

Kształcenie obowiązkowe odbywa się w pełnym wymiarze do wieku 15 lat i obejmuje sześć lat kształcenia w szkole podstawowej (przy czym w wyjątkowych wypadkach może trwać siedem, osiem lub dziewięć lat) i co najmniej dwa pierwsze lata kształcenia w pełnym wymiarze w szkole średniej. Kształceniem obowiązkowym w pełnym wymiarze (tzw. obowiązkiem szkolnym) nie są w żadnym wypadku objęte osoby w wieku powyżej 16 lat. Po ukończeniu kształcenia obowiązkowego w pełnym wymiarze rozpoczyna się kształcenie obowiązkowe w niepełnym wymiarze. Obowiązek nauki można wypełniać w formie kształcenia w pełnym wymiarze w szkole średniej lub zgodnie z planem zajęć o zmniejszonej liczbie godzin (w niepełnym wymiarze), bądź w ramach programu, który uznaje się za spełniający wymogi obowiązku nauki. Osoba niepełnoletnia może również wypełniać obowiązek nauki kształcąc się w domu, jeżeli jest to zgodne z warunkami określonymi przez rząd.

Sześcioletnie kształcenie w szkole podstawowej jest podzielone na trzy dwuletnie etapy. W ramach kształcenia w szkole średniej wyodrębniono również trzy dwuletnie etapy.

W dziedzinie sztuk dekoracyjnych i pielęgniarstwa, w zawodowym nurcie szkolnictwa średniego, istnieje kolejny, czwarty etap trwający dwa lub trzy lata, który uznaje się za kształcenie nadobowiązkowe.

b) Kryteria przyjęć

Nauka w szkole podstawowej rozpoczyna się we wrześniu roku kalendarzowego, w którym dzieci osiągają wiek 6 lat. Nie obowiązują żadne specjalne warunki przyjęć. Do szkoły średniej dzieci wstępują na ogół w wieku 12 lat. Warunkiem przyjęcia do I klasy szkoły średniej jest posiadanie świadectwa ukończenia szkoły podstawowej (*certificat d'études de base, CEB*). Rodzice mogą sami wybrać dla swego dziecka zarówno szkołę podstawową, jak i średnią. Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne, a koszty niektórych pomocy szkolnych pokrywają organizatorzy kształcenia. Niemniej rodzice ponoszą pewne wydatki, m.in. koszty wstępu na basen, koszty związane z imprezami kulturalnymi i sportowymi itp.

c) Dzienny/tygodniowy/roczny wymiar zajęć

Zajęcia w szkole podstawowej i średniej odbywają się przez pięć dni w tygodniu, od poniedziałku do piątku, zarówno rano, jak i po południu, z wyjątkiem środowego popołudnia w szkole podstawowej. Mogą zaczynać się o godz. 8-ej i trwają zasadniczo do 17-ej. Wszyscy uczniowie mają co najmniej godzinną przerwę w środku dnia. Zajęcia są podzielone na 50-minutowe lekcje. W szkole

podstawowej wszyscy uczniowie mają od 28 do 31 lekcji tygodniowo, a w szkole średniej – od 28 do 36 lekcji tygodniowo. Rok szkolny składa się z 37 tygodni (182 dni).

d) Wielkość klas/podział uczniów na klasy

Kształcenie w szkole podstawowej jest podzielone na trzy dwuletnie etapy. Nauczyciele-wychowawcy uczą wszystkich przedmiotów z wyjątkiem wychowania fizycznego, języków i filozofii, które są prowadzone przez nauczycieli przedmiotu.

W szkole średniej każda klasa odpowiada zasadniczo grupie wiekowej. Jednak z powodu niepowodzeń w nauce i powtarzania klasy przez niektórych uczniów klasy mają czasem bardzo zróżnicowany skład. Lekcje prowadzą nauczyciele przedmiotu.

e) Programy i treści nauczania

Przez wiele lat w szkolnictwie podstawowym przeprowadzano zasadnicze reformy, które dotyczyły celów i metod oraz treści kształcenia.

Obowiązkowymi przedmiotami w szkole podstawowej są: wychowanie fizyczne (dwie godziny zajęć tygodniowo), etyka (dwie godziny) i język obcy (dwie lub pięć godzin zależnie od sytuacji). Pozostałą część planu nauczania opracowuje się zgodnie z zarządzeniem, w którym stwierdza się, że w ramach rozwijania podstawowych umiejętności należy przede wszystkim zwrócić uwagę na naukę czytania, koncentrując się na rozumieniu, przygotowywanie prac pisemnych, komunikację ustną oraz opanowanie podstawowych narzędzi matematycznych do rozwiązywania zadań. Inne zajęcia edukacyjne służące realizacji celów określonych dla tego poziomu kształcenia stanowią część wspólnego obowiązkowego programu, którego celem jest poznanie przez uczniów struktury czasu i przestrzeni, rozwijanie u uczniów umiejętności psychomotorycznych, umiejętności odpowiedniego poruszania się i koordynacji ruchów oraz rozbudzanie w nich zainteresowań i wprowadzanie ich w takie przedmioty i zagadnienia, jak historia i geografia, wychowanie artystyczne, edukacja z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, podstawy nauk ścisłych i przyrodniczych, podstawy ekologii, edukacja medialna, odpowiednie zachowania i reakcje społeczne oraz wychowanie obywatelskie.

W szkolnictwie średnim trwają prace nad faktycznie wspólnym programem nauczania dla pierwszych dwóch klas. Ma on przede wszystkim zapewnić indywidualnym uczniom szerokie podstawy wykształcenia, umożliwiając im zdobycie wszystkich niezbędnych umiejętności zgodnie z własnym tempem uczenia się. Ten wspólny program nauczania jest ułożony zgodnie z takimi samymi zasadami we wszystkich szkołach Wspólnoty Francuskiej i obejmuje następujące elementy:

- obowiązkowe przedmioty dla wszystkich uczniów: religia lub „ponadwyznaniowa” etyka, język francuski, matematyka, historia, geografia, język obcy, przedmioty ścisłe oraz wychowanie fizyczne;
- w ramach zajęć obowiązkowych: edukacja za pomocą nowoczesnych technologii i wychowanie artystyczne;
- w ramach zajęć fakultatywnych: m.in. łacina, matematyka oraz ekonomia.

W ramach I etapu tworzy się dodatkową klasę, aby lepiej uwzględnić rytm nauki niektórych uczniów i umożliwić im osiągnięcie wymaganego poziomu podstawowych umiejętności.

Uczniowie, którzy nie otrzymali świadectwa ukończenia szkoły podstawowej lub mają trudności w nauce, uczęszczają (za zgodą rodziców) na zajęcia w tzw. klasie I B, prowadzone zgodnie ze specjalnie opracowanym programem nauczania. Na zajęcia te uczęszcza ok. 12% uczniów pierwszych klas ogólnodostępnych szkół średnich. Celem tych zajęć jest rozwinięcie w uczniach poczucia pewności siebie i, w razie potrzeby, umożliwienie im pełnej akceptacji szkoły oraz utrwalenie podstawowej wiedzy. Po ukończeniu zajęć w klasie B uczniowie mogą rozpocząć naukę w klasie I A lub w ramach drugiego roku kształcenia zawodowego, co umożliwia im poznanie co najmniej dwóch dziedzin zawodowych.

Po ukończeniu I etapu uczniowie rozpoczynają kształcenie ogólne, techniczne, artystyczne lub zawodowe.

W związku z tym, że istnieje swoboda doboru metod kształcenia i nauczania, organ władz administracyjnych odpowiedzialny za szkołę może przedstawić ministerstwu do zatwierdzenia swoje własne programy nauczania dla szkół podstawowych i średnich. Programy nauczania muszą być opracowywane zgodnie z wymogami dotyczącymi umiejętności podstawowych (które uczniowie mają

opanować do końca pierwszego etapu kształcenia w szkole średniej) oraz wymogami dotyczącymi umiejętności końcowych (na zakończenie nauki w szkole średniej), które obowiązują wszystkie sektory szkolnictwa i stanowią podstawę do oceny uczniów. Programy nauczania są przedstawiane do zaopiniowania komitetowi ds. programów nauczania, a następnie zatwierdzane przez rząd.

Jeśli chodzi o ocenę jakości nauczania, istnieje inspektorat, którego szczegółowe funkcje zależą od sektora edukacji:

- W szkołach prowadzonych bezpośrednio przez Wspólnotę Francuską inspektorzy monitorują poziom kształcenia i przedstawiają w sposób formalny opinię na temat kompetencji kadry. W ramach nadzoru pedagogicznego udzielają również wskazówek nauczycielom i uczestniczą w opracowywaniu programów i metod nauczania.
- W szkołach dotowanych inspektorzy kontrolują realizację programów nauczania, dbają o poziom kształcenia oraz rozpatrują wnioski szkół lub nowych oddziałów o wsparcie finansowe.
- Jeśli chodzi o kształcenie elementarne (na poziomie przedszkolnym i podstawowym), istnieją specjalne uregulowania, zgodnie z którymi inspekcje w szkołach prowadzonych bezpośrednio przez Wspólnotę i szkołach dotowanych przeprowadzają różne departamenty.

Oświatowe władze administracyjne mogą korzystać z pomocy doradców pedagogicznych przy wykonywaniu swych zadań w systemie, którym zarządzają.

f) Ocena, promocja i kwalifikacje

Ocena wyników w nauce każdego ucznia stanowi element procesu kształcenia, za który odpowiada każda szkoła i placówka edukacyjna, a zatem należy do tej sfery, w której każdy system szkolnictwa ma zagwarantowaną swobodę wyboru podejścia pedagogicznego. W związku z tym, zgodnie z ustawami, zarządzeniami i innymi przepisami każdy odpowiedzialny organ władz określa w swych przepisach dotyczących kształcenia, formy i metody oceny, jakie będą stosować nauczyciele, procedury rozpatrywania spraw podczas zebrań rady pedagogicznej oraz sposób przekazywania informacji o wynikach w nauce i decyzji podejmowanych przez radę pedagogiczną.

Na zakończenie VI klasy szkoły podstawowej uczniowie, którzy ukończyli tę klasę z pozytywnymi ocenami, otrzymują świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (*certificat d'études de base, CEB*).

W szkole średniej uczniowie mogą otrzymać różne świadectwa, m.in.:

- świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (*CEB*): w I etapie, jeśli uczeń nie otrzymał tego świadectwa na zakończenie nauki w szkole podstawowej,
- świadectwo ukończenia II etapu kształcenia w szkole średniej (*certificat d'enseignement secondaire du deuxième degré, CES2D*): na zakończenie IV klasy w jednym z nurtów kształcenia w szkole średniej (kształcenie ogólne, techniczne lub zawodowe),
- świadectwo ukończenia szkoły średniej (*certificat d'enseignement secondaire supérieur, CESS)*: to świadectwo otrzymuje każdy uczeń, który ukończył z ocenami pozytywnymi VI klasę w nurcie kształcenia ogólnego lub technicznego. W nurcie kształcenia zawodowego świadectwo CESS mogą otrzymać ci uczniowie, którzy zaliczą VII klasę „zawodową" (typ B lub C).
- świadectwo kwalifikacji (*certificat de qualification, CQ*): na zakończenie VI klasy kwalifikacyjnego cyklu kształcenia i/lub VII klasy „doskonalenia" lub „specjalizacji" w ramach kwalifikacyjnego cyklu kształcenia. Te świadectwa wydaje komisja kwalifikacyjna, złożona z osób spoza danej placówki (reprezentujących dany sektor zawodowy) i nauczycieli danej placówki.

Ministerstwo nie przeprowadza wspólnych egzaminów dla wszystkich szkół, za przyznawanie kwalifikacji odpowiadają bowiem same szkoły – pod warunkiem, że kwalifikacje te zostały formalnie zatwierdzone, a o utrzymanie standardów kształcenia dba inspektorat oświaty.

We Wspólnocie Francuskiej funkcjonuje komitet koordynacyjny, którego zadaniem jest monitorowanie jakości i równoważności poziomu nauczania w ramach kształcenia obowiązkowego. Jeżeli komitet posiada informacje wskazujące na to, że jego zalecenia nie są wdrażane przez określoną szkołę lub że dana szkoła wdraża je w sposób ewidentnie niewłaściwy, przekazuje raport rządowi, który podejmuje odpowiednie działania zaradcze lub kroki dyscyplinarne.

5. Szkolnictwo średnie II stopnia i policealne

a) Rodzaje kształcenia

Kształcenie przemienne (łączące okresy nauki z pracą)	Wiek: 15/16-18/21 lat
Przyuczenie do zawodu/kształcenie zawodowe	Wiek: 15/16-18/21 lat

Uczniowie, którzy kończą kształcenie obowiązkowe w pełnym wymiarze w wieku 15/16 lat, muszą kontynuować naukę w ramach kształcenia przemiennego, przyuczenia do zawodu lub innej formy kształcenia zawodowego do czasu osiągnięcia wieku 18 lat.

b) Kryteria przyjęć

Uczniowie w wieku 16 lat (i uczniowie w wieku 15 lat, którzy ukończyli dwie klasy szkoły średniej) mogą rozpocząć naukę w ramach kształcenia technicznego, kształcenia przemiennego lub kształcenia zawodowego obejmującego okres obowiązkowego kształcenia. Na tym poziomie kształcenie jest bezpłatne (pod warunkiem spełnienia wspomnianych wyżej wymogów dotyczących kształcenia w pełnym wymiarze), a rodzice mogą wybrać szkołę lub inną placówkę, do której ma uczęszczać ich dziecko.

c) Programy i treści nauczania

Za programy nauczania placówek prowadzących kształcenie przemienne odpowiada ich kierownictwo. Tego rodzaju kształcenie łączy kształcenie ogólne z przygotowaniem do pracy zawodowej. Praktyczne kształcenie uczniów-terminatorów odbywa się trzy lub cztery razy w tygodniu, a w inne dni uczęszczają oni na zajęcia praktyczne lub lekcje teoretycznych przedmiotów zawodowych.

d) Ocena, promocja i kwalifikacje

Kształcenie przemienne jest uznawane oficjalnie i może kończyć się wydaniem świadectwa równoważnego świadectwu, jakie otrzymuje się na zakończenie kształcenia w szkole w pełnym wymiarze. Po zakończeniu etapu przyuczenia do zawodu otrzymuje się świadectwo „umiejętności zawodowych" i/lub świadectwo przyuczenia do zawodu, wydawane na podstawie oceny ciągłej i egzaminu końcowego. O tym, którzy uczniowie mogą uzyskać te kwalifikacje, decyduje kadra pedagogiczna.

W zarządzeniu z 2001 r. wyodrębnia się dwie formy kształcenia przemiennego: kształcenie kończące się takimi samymi świadectwami i kwalifikacjami jak kształcenie w pełnym wymiarze (świadectwo kwalifikacji, świadectwo ukończenia szkoły średniej itp.) i kształcenie prowadzące do kwalifikacji na niższym poziomie, po ukończeniu kursów w wąskich specjalnościach. Istnieją mechanizmy umożliwiające uczniom przejście z jednej ścieżki na drugą. Przejrzystość kwalifikacji (włącznie z kwalifikacjami w wąskich specjalnościach) zagwarantowano dzięki temu, że są one zgodne z listą umiejętności (profili kształcenia zawodowego) opracowaną przez Komisję Wspólnoty ds. Zawodów i Kwalifikacji (*Commission communautaire des professions et des qualifications, CCPQ*).

6. Szkolnictwo wyższe

a) Rodzaje uczelni

Studia „nie-akademickie" (zawodowe) obejmują studia „krótkie" (3- lub 4-letnie) oraz studia „długie" (4- lub 5-letnie). Obydwa rodzaje studiów są prowadzone w *Hautes Ecoles* i wyższych kolegiach artystycznych.

Uniwersytety prowadzą studia trwające minimum 4 lata.

31 marca 2004 r. Parlament Wspólnoty Francuskiej przyjął tzw. zarządzenie „bolońskie", które określa strukturę studiów we Wspólnocie Francuskiej, ułatwia integrację systemu Wspólnoty w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego i zmienia przepisy dotyczące finansowania uniwersytetów.

Najważniejsze kwestie uregulowane w zarządzeniu:

- Wszystkie rodzaje kształcenia zostały wyraźnie zintegrowane: ten sam system będzie obowiązywał w ramach wszystkich form studiów (prowadzonych w uniwersytetach, *Hautes Ecoles*, wyższych kolegiach artystycznych i wyższych szkołach architektury oraz w ramach

kształcenia w niepełnym wymiarze, prowadzącego do kwalifikacji, które odpowiadają kwalifikacjom uzyskiwanym po ukończeniu studiów wyższych w pełnym wymiarze).

- Niektóre fachowe terminy, np. tytuły zawodowe/stopnie, zostały przedefiniowane lub uproszczone, a tytuł *license* zostanie w ogóle zlikwidowany. Po upływie okresu przejściowego termin *bachelor* będzie oznaczał jedynie kwalifikację, którą przyznaje się na zakończenie 3-letnich studiów I stopnia, a po ukończeniu studiów II stopnia na uniwersytecie lub studiów „długich" absolwenci będą otrzymywać tytuł zawodowy *master*.
- Uregulowano formy partnerskich przedsięwzięć z udziałem uczelni i innych placówek. Zarządzenie zatwierdza również stosowanie Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ECTS), a punktem odniesienia pozostaje rok studiów (odpowiadający 60 punktom).

b) Warunki wstępu

Studenci mogą wybrać dowolną uczelnię, na której chcieliby studiować. Warunkiem przyjęcia na wszystkie rodzaje studiów jest posiadanie świadectwa CESS (zob.: wyżej). Osoby, które nie posiadają tego świadectwa, mogą przystąpić do specjalnego egzaminu wstępnego.

Zasada „*numerus clausus*" nie jest powszechnie obowiązująca. Jednak przyjęcie na studia w dziedzinach nauk stosowanych (kierunek Budownictwo wodne i lądowe) oraz na niektórych kierunkach artystycznych jest uzależnione od zdania egzaminu wstępnego; na kierunkach Medycyna i Stomatologia selekcję (kandydatów do zawodu) przeprowadza się na zakończenie studiów II stopnia. Od roku 2003/04 rekrutację na kierunek Weterynaria prowadzi się w drodze konkursu organizowanego na szczeblu całej Wspólnoty Francuskiej.

c) Kwalifikacje

Od roku akademickiego 2004/05 wprowadza się następującą strukturę kwalifikacji:

- Krótkie studia nie-akademickie prowadzą do tytułu zawodowego *bachelor* na różnych kierunkach (np. rolnictwo, sztuki stosowane, ekonomia, kierunki paramedyczne, kierunki społeczne i techniczne oraz pedagogika).
- Na zakończenie długich studiów nie-akademickich i studiów uniwersyteckich na różnych kierunkach (rolnictwo, ekonomia, kierunki paramedyczne, kierunki społeczne i techniczne, tłumaczenia ustne i pisemne) przyznaje się tytuły zawodowe *bachelor* i *master*. Studia I stopnia, określane jako „etap przejściowy", odpowiadają 180 punktom, które można uzyskać w ciągu co najmniej trzech lat studiów, i prowadzą do tytułu zawodowego *bachelor*. Studia II stopnia, określane jako „etap profesjonalizacji", odpowiadają od 60 do 120 punktom, które można uzyskać w ciągu co najmniej, odpowiednio, roku lub dwóch lat studiów, i prowadzą do tytułu zawodowego *master*.
- Na zakończenie studiów I stopnia w uniwersytecie, trwających 3 lata (180 punktów), uzyskuje się tytuł *bachelor*. Ten tytuł potwierdza ukończenie studiów na poziomie „podstawowym", co stanowi na ogół niezbędny warunek podjęcia studiów II stopnia. Studia II stopnia prowadzą do tytułu zawodowego *master*, uzyskiwanego po roku (60 punktów) lub 2 latach (120 punktów) studiów, tytułu zawodowego *veterinarian doctor*, uzyskiwanego po 3 latach studiów (180 punktów), lub tytułu zawodowego *medical doctor*, uzyskiwanego po 4 latach studiów (240 punktów). Na ogół obejmują one kształcenie „specjalistyczne" i kończą się złożeniem pracy. W ramach studiów II stopnia odpowiadających 120 lub większej liczbie punktów można wybrać określony cykl zajęć, za który otrzymuje się co najmniej 30 punktów i który nadaje studiom jeden z poniższych „profili":
    - Dydaktyka: kształcenie obejmuje specjalistyczne przygotowanie pedagogiczne zgodnie z zarządzeniem z 8 lutego 2001 r. w sprawie kształcenia dyplomowanych nauczycieli prowadzących kształcenie na wyższym etapie w szkole średniej lub zarządzeniem z 17 maja 1999 r. dotyczącym studiów na kierunkach artystycznych. Ten profil prowadzi się jedynie w ramach studiów prowadzących do tytułów zawodowych, które odpowiadają kwalifikacjom wymaganym do wykonywania zawodu nauczyciela.
    - Badania naukowe : kształcenie przygotowujące do prowadzenia badań naukowych, które obejmuje równocześnie dogłębne studia w określonej dyscyplinie i ogólne przygotowanie do pracy naukowo-badawczej. Ten profil prowadzi się jedynie na niektórych kierunkach studiów uniwersyteckich.

- Specjalizacja: kształcenie specjalizacyjne w węższej dyscyplinie związanej z programem studiów, które ma na celu rozwinięcie określonych umiejętności zawodowych lub artystycznych.

- Studia III stopnia obejmują studia doktoranckie, prowadzące do dyplomu potwierdzającego przygotowanie do pracy naukowej, oraz przygotowanie i obronę rozprawy doktorskiej, na podstawie której przyznaje się stopień naukowy *doctor*. Warunkiem przyjęcia na studia doktoranckie jest posiadanie tytułu zawodowego *master*, odpowiadającego co najmniej 120 punktom.

7. Kształcenie specjalne

Kształceniem specjalnym są objęte dzieci i młodzież w wieku od 2,5 roku do 21 lat z upośledzeniami, które uniemożliwiają im udział w normalnych zajęciach dydaktycznych. W ramach kształcenia specjalnego wyodrębnia się osiem kategorii odpowiadających określonym upośledzeniom. Przepisy dotyczące tej formy kształcenia zostały ujednolicone w Zarządzeniu z 3 marca 2004 r. w sprawie organizacji kształcenia specjalnego. Zarządzenie dostosowuje kształcenie specjalne do zmian wprowadzonych w wyniku reform w szkolnictwie ogólnodostępnym (umiejętności podstawowe, intensywna nauka języków obcych) oraz określa warunki przejścia do szkół ogólnodostępnych i uczęszczania na zajęcia w ramach kształcenia integracyjnego w szkołach ogólnodostępnych.

W roku 2002/03 ok. 4,2% uczniów uczęszczało do podstawowych i średnich szkół specjalnych.

8. Nauczyciele

Nauczyciele placówek przedszkolnych i szkół podstawowych muszą posiadać kwalifikacje pedagogiczne przyznawane po ukończeniu 3-letniego cyklu kształcenia w placówce kształcenia nauczycieli. Nauczyciele szkół podstawowych prowadzą na ogół zajęcia ze wszystkich przedmiotów. Nauczanie na poziomie szkoły średniej I stopnia wymaga ukończenia 3-letnich studiów nie-akademickich, natomiast nauczyciele uczący na poziomie szkoły średniej II stopnia kończą 4- lub 5-letnie studia na uniwersytecie. Nauczyciele uniwersyteccy posiadają na ogół stopień naukowy doktora. Nauczycieli pracujących w oświacie zatrudnia organ władz administracyjnych, który odpowiada za daną szkołę. Nauczyciela przyjmuje się początkowo do pracy na okres próbny, ale następnie może on zostać zatrudniony na czas nieokreślony.

Od 2002 r. nauczyciele placówek przedszkolnych, szkół podstawowych, szkół średnich i szkół specjalnych obowiązkowo uczestniczą w formach doskonalenia zawodowego, początkowo w wymiarze sześciu trwających pół dnia sesji.

9. Aktualne reformy i priorytety w dziedzinie edukacji

Od 1997 r. Zarządzenie w sprawie „misji" zobowiązuje szkoły do rozwijania umiejętności uczniów i poświadczania na kluczowych etapach kształcenia, że uczniowie opanowali je na odpowiednim poziomie. Chodzi o to, by wszyscy uczniowie opanowali niezbędne umiejętności w takim samym stopniu, niezależnie od tego, do jakiej szkoły uczęszczają, co pozwoli zniwelować istotną przyczynę nierówności. W Belgii, gdzie silnie zakorzenione jest przywiązanie do swobody w sprawach edukacji i nauczania, tak ścisła kontrola społeczna oznacza prawdziwą rewolucję. Zarządzenie w sprawie misji przewiduje również kontynuację zmian rozpoczętych w latach 1980., które zmierzają do zwiększenia autonomii władz lokalnych w zakresie zarządzania.

W zarządzeniu tym starano się zatem znaleźć zadawalający kompromis pomiędzy nadzorem nad systemem, który ogranicza swobodę działania władz lokalnych, a coraz szerszą autonomią szkół. W ramach autonomii szkoły opracowują plany wychowawcze (dotyczące kształtowania systemów wartości) oraz plany dydaktyczne (dotyczące metod nauczania). Plany te są zawsze zgodne ze strategią lokalnych władz oświatowych.

Warto zauważyć, że od 1997 r. Wspólnota Francuska podjęła szereg reform, które dotyczą zwłaszcza nadzoru pedagogicznego, kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, wdrażania polityki pozytywnej dyskryminacji, przyjmowania nowoprzybyłych uczniów z rodzin uchodźców, zarządzenia „bolońskiego" określającego strukturę studiów we Wspólnocie Francuskiej (zob.: wyżej), zróżnicowanego finansowania, utworzenia agencji ds. oceny jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym itp.

Oprócz tych reform, o skoncentrowaniu uwagi rządu Wspólnoty Francuskiej na edukacji świadczy również wprowadzanie „Strategicznego kontraktu dla edukacji". Ten kontrakt, gdy zostanie przyjęty, powinien wyznaczać kierunek działań rządu, całego środowiska edukacyjnego Wspólnoty i partnerów

społecznych w nadchodzących ośmiu latach. Najważniejsze zadania dla systemu edukacji w tym kontrakcie to: „wyższa jakość, większa efektywność i bardziej wyrównane szanse”.

Strategiczny kontrakt dla edukacji powinien umożliwić osiągnięcie sześciu priorytetowych celów:

- podniesienie poziomu wykształcenia populacji szkolnej,
- poprawa efektywności kształcenia,
- zwiększenie liczby uczniów kończących poszczególne etapy kształcenia w przewidzianym terminie,
- tworzenie sprzyjających warunków do tego, by uczniowie w każdej szkole i każdym nurcie kształcenia reprezentowali szeroki przekrój grup społecznych,
- zrównanie różnych nurtów kształcenia pod względem statusu w taki sposób, aby wybór nurtu był wyborem pozytywnym,
- zwalczanie wszystkich mechanizmów wykluczenia, które istnieją na szczeblu poszczególnych szkół.

Opracowanie: Biuro Eurydice Wspólnoty Francuskiej Belgii

Bardziej szczegółowe informacje o systemach edukacji w Europie można znaleźć w prowadzonej przez EURYDICE bazie danych EURYBASE (http://www.eurydice.org).

Ostatnia aktualizacja: marzec 2005